

# He Hui o te Ao mō ngā Reo Taketake

nā Wayne Ngata, nō Ngāti Porou



Ko Wayne Ngāta

## Te huinga tāngata

**N**ō te marama o Whiringa-ā-rangi kua pahure nei, ka tae atu a Wayne Ngata ki te hui a te Wānanga ā-motu o ngā Reo Taketake o Mēhiko (INALI).

He āhua rite a INALI ki tō tātau Taura Whiri nei, engari inā noa atu te maha o ngā reo taketake o Mēhiko. Ko tōna whāinga, he āwhina i ōna reo taketake kia mana ai.

I whakaritea te hui kia hui tahi ai ngā whakaaro reo taketake o te ao.

I whānau mai a INALI i ngā tautohenga o ngā iwi taketake o Mēhiko mō ō rātau tino rangatiratanga. Kāti kua haruru te whenua i ā rātau tohe ki ngā kāwanatanga o Mēhiko pērā i te tohe a te Zapatista i te rohe Chiapas.

Tokotoru noa mātau i haramai i ngā whenua kore reo Pāniora, ko au me ngā tokorua o te iwi Sami. Ko ngā manuhiri atu, ko ngā iwi o ngā whenua o Amerika ki te Tonga.

Ko te kōrero mai a ngā kaiwhakahaere, ko te Māori, ko te Sami hoki ngā iwi taketake kei mua kē e takahi ana i te huarahi whakaora reo taketake.

Ko ngā reo o Mēhiko ake; 11 ngā whānau reo, e 64 ngā reo o roto o ēnei whānau kāore nei tētahi i te marama ki tētahi, e 364 ngā momo mita e kōrerotia ana.

Ko te nui o te kōrerotia o te reo, ko te reo Nuwatl, tōna rua miriona tāngata kōrero. Tae atu ki tētahi reo e kōrerotia noatia nei e tētahi tokorua koroua.

## Ngā kauhau

He reo Pāniora te reo kōrero me te kaihorohoro mai, whatiwhati ana! Hāunga, i reira anō te taputapu whakapākehā mai ki ngā taringa kore mōhio nei.

Ko nga take matua i puta mai ai ko ēnei;

- Te whawhai ki ngā reo matua i ō rātau nā whenua
- Te kaupapa ako reorua
- Te kaupapa ako i roto i te reo taketake
- Te whakangungu kaiako
- Te tikanga whakaako, whakaora reo
- Te mana o te reo taketake
- Ngā tikanga o ngā iwi taketake
- Te kōrerotia, te whakamahia o te reo
- Te pānui, te tuhituhi, te wānanga, te wetewete reo
- Ngā arapū
- Te mana o te kaiako, o te whānau, o te tamaiti
- Te rangahau me te whakamahi
- Te marautanga ā-iwi, te marautanga ā-motu
- Te huri i te reo kōrero hei reo tuhituhi

He rite tonu ngā raru, ngā wawata, ngā mahi kaupapa whakaora reo hoki ki ō tātau.

## Te kaupapa reorua

Ko te kaupapa reorua, ako reorua rānei tētahi take nui ki ā rātau, arā ko ō rātau reo taketake me te reo Pāniora.

## Te wetewete reo

Ko te nuinga o ngā kauhau i whai wāhi ki te kōrero mō te wetewete i ō rātau reo hei kaupapa nui mō te whakaora reo, mō te whakamana reo hoki. Tērā ngā whakatūpatō kei riro te reo ki te waha o wānanga.

## Te tuhi reo

I hua ake ai te raru i ētahi o ngā reo nei, inā tahuri ai rātau ki te tuhi i ō rātau reo, kei tēnā anō tōna ake arapū, ā, e kore e taea te whakakotahi, he nui nō ngā rerekētanga.

## Te hekenga ki ngā tāone nui

Ko tētahi kōrero i puta mai, ko te matakū o ngā iwi mō te ngaro o te reo, inā heke atu ai te tāngata ki ngā tāone nui. Mō te nuinga o ngā reo taketake nei, ko ō rātau nā whenua anake ngā wāhi e kōrerotia ana ō rātau reo.